

«Demokratisk Digitalisering»

En svært ubalansert maktstruktur

Den digitale utopien fra 90- og 2000-tallet er død. Internettet ble da feiret som et emansipatorisk verktøy som skulle gi alle samme muligheter, frigjort fra materielle og økonomiske begrensninger, men det nettet og denne teknologien finnes ikke i dag. I stedet har det digitale rommet blitt et speilbilde av en kapitalistisk samfunnsorden som i stadig større grad konsentrerer den økonomiske makten i noen få mektige aktører, mens folk flest mister mulighet til å bestemme fri over hverdagens deres, uten å gjenkjenne eller forstå maktstrukturene som styrer hverdagen deres. Den digitale teknologien drevet av det frie markedet frigjorde oss ikke, tvert imot har den gjort oss til et lett bytte for manipulasjon.

Hver dag får teknologigigantene milliarder av brukere til å se på annonser som påvirker befolknings adferd, mens folk faktisk prøver å gå gjennom hverdagen deres, holde kontakt med familie, ta en pause fra jobb, eller lete etter viktig informasjon. Tilgang til brukernes data og oppmerksomhet har blitt det viktigste og utgjør den reelle verdien av selskaper som Google og Facebook. Dagens digitale økonomi har dannet et kommersielt overvåkingssystem uten sidestykke i menneskehetens historie. Man kan se resultatene av denne modellen i manipulasjonen av demokratiske valg, som folkeavstemningen om Brexit eller presidentvalget i USA og Brasil.

Samtidig er Amazon ikke lenger bare en nettbutikk, Google er ikke lenger en enkel søkemotoroperatør, og Microsoft er ikke bare en produsent av operativsystemer og Office-programmer. Betydelige deler av selskapenes omsetning kommer fra skytjenester og plattformer som forsterker brukeres avhengighet og gir disse selskapene tilgang til uendelig mengde data. Næringslivsaktører, offentlige institusjoner og Stater gir fra seg alt datasuverenitet og blir fanget i en ond sirkel. For eksempel handler mye av det de nye generasjonene av IT-fagfolk lærer på skoler, yrkesskoler og universiteter i dag om å bruke teknologigigantenes produkter og ikke om å lære om selve teknologien som enkelt kan drives leverandøruavhengig, gratis, suverent og med norsk vannkraft.

Denne maktstrukturen, som virker så selvinnyttende og uoverstigelige, og som likevel er usynlige for det meste, er ikke et resultat av tekniske nødvendigheter. Den er et resultat av politisk forsømmelse, et resultat av manglende problembevissthet og et symptom på en gigantisk markedssvikt. Vi kan og vi må skape en digital verden som setter demokratiske prinsipper og samfunnet foran profit.

Grunnleggende Prinsipper

Demokratiske prinsipper må legges til grunn

Attac jobber for en slik demokratisk digitalisering av Norge. En digitaliseringsprosess som sikrer at befolknings rettigheter respekteres, at velferdssamfunn opprettholdes og at demokratiet styrkes og videreføres. For å klare dette må noen prinsipper ligge til grunn.

Felles ressurser - den digitale allmenningen

Skape digital mangfold og uavhengighet

Offentlige anskaffelseskriterier bør utformes på en slik måte at kode som er finansiert med offentlige midler, til slutt er tilgjengelig for allmennheten under en fri lisens. Dette garanterer åpenhet, videreutvikling og dermed konstant forbedring av offentlige tjenester. Attac slutter seg derfor til oppropet «Public Money - Public Code». Skandaler som det nye IT-systemet til Helse Midt-Norge viser resultater av å bruke ferdiglaget løsninger fra utenlandske selskaper som prioriterer profitt over tjenestes kvalitet og brukeres rettigheter.

Tilgang til data er også avgjørende. Selskaper som Tesla eller Google henter ut verdifulle data gjennom våre el-biler og mobiltelefoner, data som de holder hemmelige og har absolutt kontroll på styrker deres markedsrett. Attac er positiv datainnhenting der det er mulig uten at det går på bekostning av personvern, men vi krever en omfattende regulering av hvem som får tilgang og rett til data og ytterligere styrking av brukeres selvbestemmelsesretten. EU har allerede tatt et viktig skritt i riktig retning med den foreslåtte dataforordningen (Data Act), men det er fortsatt en lang vei å gå. Hvis forbrukere betaler penger for maskinvare, bør de få lov til å bestemme hvem som skal dra nytte av de innsamlede dataene. Datadonasjoner til samarbeidsbaserte, åpne plattformer - «digital dugnad» - er et godt eksempel på å bygge den digitale allmenningen.

Strengere personvern

Teknologigigantenes kappløp for data strider med personvern, som blant annet kommer til uttrykk i artikkel 12 i FNs verdenserklæringen om menneskerettigheter og den europeiske personvernforordningen, som også gjelder i Norge. Derfor inneholder hackeretikken til den tyske Chaos Computer Club prinsippet «benytt samfunnsdata, beskytt persondata», et prinsipp som vi støtter.

I stadig stor skala misbrukes private data for å drive ulovlig målrettet reklamevirksomhet og for å sikre profitt og uten rettslig grunnlag. Men selv om vi støtter et generelt forbudt mot målrettet reklame, er hovedproblemet ikke mangel på regelverk, hovedutfordringen ligger i mangel på håndheving av eksisterende lover. Mens land som Tyskland og Frankrike leder an og nå i økende grad ilegger bøter i milliardklassen, er også Norge nå langsomt i ferd

med å utvikle en forståelse av den europeiske personvernforordningen, som vi sluttet oss til i 2018.

Personvernkomisjonens rapport er en viktig milepæl, men den må følges av en betydelig budsjetttøkning for Datatilsynet, som ikke kan håndheve personvernloven effektivt med sine knapt 60 ansatte. Schrems II-dommen, som forbyr bruk av US-amerikanske skyleverandører og tjenester for behandling av personopplysninger, eller i det minste plasserer det i en juridisk gråsoner der individuelle risikovurderinger er nødvendige, spiller også en avgjørende rolle her.

Vi ser hvordan en mangfoldig IT-bransje vokser frem i andre europeiske land: løsninger med åpen kildekode, som den tyske Nextcloud, den franske Matrix-protokollen, eller ulike europeiske skyleverandører bruker europeiske personverngarantier som et konkurransefortrinn. Siden norske selskaper kan for tiden ikke konkurrere på pris med kinesiske eller amerikanske aktører, vil håndheving av eksisterende personvernlovgivning fremme IT-innovasjon og i tillegg gi landet betydelige ekstraintekter bøter til hovedsakelig ikke-europeiske selskaper. Som et land kjent for sitt strenge vern av menneskerettighetene må Norge snarest styrke håndheving av personvern.

Digital suverenitet

For å utføre de nasjonale grunnleggende funksjonene under et demokratisk styre må staten sikre seg suverenitet. At Ukraina er nå avhengig av Elon Musks satellittnettverk «Starlink» for å forsvare seg mot Russland er et perfekt eksempel på hvorfor Norge må bygge en solid digital suverenitet. Norges forsvar er for eksempel i stor grad avhengig av Microsofts Office-plattform.

Digitalisering av samfunnet er en svært omfattende oppgave som også krever deltakelse av private aktører, men Staten må sikre kontroll og eiendom over avgjørende digital infrastruktur og data. Dette er også viktig for å sikre at verdiskaping i denne nye økonomien kommer hele samfunnet til gode, slik at den monopolistiske tendensen og maktkonsentrasjonen som dominerer markedet motarbeides.

Digital suverenitet vil i tillegg tjene innovasjon i det digitale markedet her i Norge. Landet har produsert mange innovasjoner tidligere, som objektorientert programmering, nettleseren Opera, Televerkets Forskningsinstitutt (som Telenor R&I tidligere het) var til og med medinitiativtaker til den globale kommunikasjonsstandard GSM, som gjorde mobiltelefoni og SMS mulig. Hvis butikkjeden Lidl klarer å tilby sin egen offentlige skyplattform i Tyskland, kan Norge lett være like ambisiøs og innovativ. Det er en tapt mulighet og naivt å bli frivillig avhengig av private selskaper under dekke av såkalt samarbeid. Vi vil også understreke at korte distanser også sparer energi i transport av informasjon, og at nordiske

datasentre derfor kan være fordelaktig. Dessuten kan datasentre i Norge forsynes direkte med fornybar strøm fra vannkraft.

Sist, men ikke minst, gir lokalt drevne initiativer til og med mulighet for suverenitet på kommunalt og lokalt nivå. Gjennom samarbeid med norske og europeiske partnere er det nå enklere enn noensinne å tilpasse eksisterende åpen kildekode-prosjekter til lokale behov, eller til og med å utvikle helt nye. Spesielt eksemplet med det sosiale nettverket Mastodon viser en ny tilnærming til modereringsproblemet på store plattformer: Mindre, lokale samfunn kan her komme sammen i selvstyrte nettverk, gi seg selv regler og selv bestemme håndhevelsen, en slags digital borettslag. Gjennom «interoperabilitet» opprettholdes likevel kontakten med medlemmer av andre communities, et godt kompromiss mellom global kommunikasjon og lokal og ansvarlig moderering.

Interoperabilitet og desentralisert digitalt mangfold

I noen tilfeller kan det kan være fornuftig for prosjekter å drive én sentral IT-infrastruktur. Likevel er internett egentlig bygget på prinsippene om desentralisering og digitalt mangfold. Skaperne av WWW utformet såkalte «protokoller», dvs. nøyaktig spesifiserte instruksjoner om hvordan alle kan utvikle sine egne programmer for å koble seg til de andre aktørene på internett. En god eksempel er e-post. Det viste seg at slike interoperable protokoller er mye mer bærekraftige og fleksible enn store, sentrale plattformer. Fremfor alt finnes det ikke noe sentralt «e-postselskap» som ensidig kan diktere betingelser og ekskludere andre fra et slikt nettverk.

Denne ideen om «protokoller i stedet for plattformer» står i sterk kontrast til plattformer som Facebook, som har kjøpt seg en dominerende posisjon på markedet og med vilje ikke tillater interoperabilitet, men satser på såkalte «innlåsningsmekanismer». Konkurrerende plattformer har dermed ingen sjanse, for når du bytter plattform, mister du forbindelsen til dine tidligere kontakter. Vi støtter derfor intensjonen i EUs Digital Markets Act (DMA), som i det minste bør tvinge meldingstjenester som Facebook Messenger, Whatsapp og Snapchat til å etablere interoperabilitet med alternative meldingstjenester. Men vi også fordrer å utvide slike krav til andre tjenester. Samtidig ønsker vi å øke bevisstheten, spesielt i offentlige nøkkelinstitusjoner som universiteter og kommuner, for å fremme bruken av konkrete, åpne løsninger som Mastodon, Matrix eller annen interoperabel programvare og protokoller.

Sammen for Norges demokratisk digitalisering Forslag om å bygge en stor politisk allianse for en demokratisk digitalisering, som bygger

alternativer mens gir plass til en bedre felles debatt om hele saken.

Attac Norge har nå i flere år jobbet for en dypere og kritisk forståelse av dagens digitale økonomi med målet om å utvikle en demokratisk digitalisering politikk som motvirker markedets strukturelle urettferdigheter.

Norges digitaliseringspolitikk lider av en ukritisk positiv tilnærming til teknologien, er fullstendig markedsorientert og uansvarlig fragmenter. Denne politikken må samordnes om vi ønsker å opprettholde velferdsstaten og demokratiet. Samordning av denne politikken krever at det legges noen prinsipper til grunn, prinsipper som skal respekteres uansett om det handler om digitalisering på skolen, helsetjenester eller utvikling av kunstig intelligens.

For å klare dette må en stor allianse av sivilsamfunnet opprettes. sammen med fagbevegelse, sivilsamfunnsorganisasjoner, representanter fra næringsliv og akademi må vi bygge bevegelsen som gir Norge en demokratisk digitalisering.

Attac Norge krever

1. Å fremme den digitale allmenningen ved å følge «Public Money - Public Code»-prinsippet og gjennom en omfattende regulering av hvem som får tilgang og rett til samfunnsnyttig data.
2. Effektivt og proaktivt håndheving av gjeldende Personvernlover b.a. ved å øke budsjettet til Datatilsynet.
3. Digital suverenitet over kritisk infrastruktur og viktige samfunnsområder som landbruk, offentlig forvaltning, utdanning og helse.
4. Forpliktelser til interoperabilitet til alle samfunnsrelevante tjenester.
5. At offentlige nøkkelinstitusjoner bør fremme bruken av åpne, interoperable løsninger